

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 821(100)-31-93.09"19/20":17.026.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-41>

*Ірина РОЗДОЛЬСЬКА,
orcid.org/0000-0002-3308-1981
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) yaremchuk.iryuna74@gmail.com*

РАДІСТЬ ЯК «POINT OF VIEW»: РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ РОКСОЛЯНИ КОХАН «ЯК ВОНО: «ОТРИМАТИ В ПОДАРУНОК УВЕСЬ СВІТ?»: ПОЕТОЛОГІЧНЕ РОЗГАДУВАННЯ РАДІСНОЇ ГОЛОВЛОМКИ»¹

Рецензоване видання (Кохан, 2020: 320) вивершує дослідницькі пошуки Роксоляни Кохан, реалізовані під час роботи над кандидатською дисертацією, доповнюючи академічний здобуток не лише у такому поважному монографічному форматі, але і в низці апробаційних публікацій, що розширюють філософсько-естетичні (Кохан [Лабіринтами], 2018: 106) та теоретико-методологічні й історико-літературні сенси артикульованої проблеми (Кохан, 2014–2017).

У роботі окреслено несподіваний дослідницький ракурс для рецептивно-феноменологічного та структурного прочитання масиву сучасної зарубіжної прози, дотичної до жанрової проблемної модифікації «літератури про дітей». Власне модус радості постає тим конструктивним концептом, парадигмально об'єднувальною ланкою для, як доводить авторка, окремого жанру не-дитячої, а дорослої літератури, якими є твори про підлітків, оскільки виконують цілком інші дидактично-виховувальні завдання, навчаючи радості саме дорослих, а в герої-дитині відкриваючи – не більше і не менше – місію рятівника світу епохи «пост», із межовими цивілізаційними переживаннями світових катаклізмів, тотальної самотності особистості, генераційних розривів, цифрового буття світу, суїцидальності цивілізації.

Від «Оди до радості» Фридриха Шіллера, де так прямо і яскраво окреслений широкий спектр значень цього такого бажаного екзистенційного стану для всіх, що межує зі щастям, такого нетривкого у світі поза райською брамою, світі, що долає біль, смуток страждання і зневіру, до нашого моменту «тут і тепер», минуло чимало часу. Образ дитини у досвіді белетристики не завжди пуантований

цим екзистенціалом. Як тут не згадати страшні повчально-горористичні історії для дітей, наприклад, німецького письменника Гайнріха Гоффмана, скеровані навчити їх гігієни, правилам поведінки із вогнем, у яких концепт страху повинен був вберегти життя незрілій людській істоті, чи світоглядно-стильові концепції дитинства, які відповідно до конкретного естетичного ідеалу епохи детермінують буттєвий і духовний фатум дитини – соціально-економічно, біологічно, екзистенційно, психологічно, загострюючи увагу на тих чи інших рисах насамперед дитячої недолі, кристалізуючи в сльозі дитини брутальну несправедливість світу. Дитячий світ української літератури, зокрема, у варіантах Бориса Грінченка, Володимира Винниченка, Василя Стефаника слугує виразним прикладом для гуманістичних оцінок світового болю. В читачській рецепції назавжди залишаються тяжкі, мов, олово, голодні очі і невагомі тіла сестричок із Стефаникової «Новини», що їх із милосердя спробує утопити Гриць Летючий і утопить таки одну, чи зневолена учениця дитячого пансіонату із твору Б. Грінченка, яка в нових умовах і далеко від дому втратила будь-яку можливість радіти життю і сам зв'язок із життям. А ще «Федько-халамидник», «Кумедія з Костем» також є дуже промовистими розповідями із трагічним фіналом, у яких дитині в великому світі дорослих людей доводиться долати дуже багато. Натомість прикладів гармонійних і щасливих дітей у світовому письменстві чомусь не так багато, найперше, що спадають на думку герої Марка Твена.

У роботі сформульовано унікальний дослідницький інтерпретаційний фокус, масштаб реалізації якого дозволив авторці роботи сформу-

¹ Кохан Р. «Як воно: «отримати в подарунок увесь світ?»: Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 320 с.

лювати висновки широкого масштабу, власне світоглядно-філософські, генологічні, типологічні, стильові.

В полі зору – творча спадщина представників норвезького, американського, французького сучасного письменства, залучено до аналізу безпосередньо твори Юстейна Гордера «Світ Софії», «Помаранчева дівчинка», «У дзеркалі, у загадці», Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько», Анни Гавальди, «35 кіло надії», означені твори проаналізовані і в контексті письменницьких літературних феноменів, а також в типологічних зв'язках.

Прикметно, що геномом обраних творів, з «огнива» якого протягується нитка зв'язку насамперед до творчості Ю. Гордера, є роман Елеонори Портер «Поліанна» (1913) року, напевно, очевидно, й інспірував авторку до актуалізації такої цікавої наукової теми.

Що таке радість, буття в радості, яка дефініція цього легкого стану, зафіксованого у і Благосвітному привіті Ангела майбутній Богородиці, який постає разом із людським життям, а потім чомусь зникає? Фактично із цього питання розпочинається перше коло герменевтичних інтенсивних інтерпретацій у роботі – «лабіринтами» концептуалізації радості в історико-філософському дискурсі (розділ перший). Згодом – в історико-літературному середовищі, яке націлює уподібнювати поняття «радість» і «дитинства» (розділ другий). Логічно й послідовно структуру роботу і хід думок доповнюють контексти образно-стильових варіантів радостевої парадигми (третій розділ) із відповідним рецептивним прочитанням ідіостилів письменників (розділ четвертий).

Авторці вдалося довести, що «поетологічна парадигма ... у контексті обраної для дослідження проблеми (поетика радості) в концентрованому вигляді репрезентує художню модель літератури про дітей саме у доміант радості (як концепту, як смислового стрижня, як формоделюючого чинника, як «рецептивного ключа», як способу визначити інтерпретаційні підходи до пізнання художнього світу» (Кохан, 2020: 114). Власне модус радості є доміантою і свідомості героїв твору, і наративів, він впливає на жанрові рамки, суттєво розширюючи їх у бік філософської прози, від початкової точки виховного жанру із додатками епістолярного, діаріуша, психологічного тощо. Цікаво проявляється на прикладах творів жанр роману виховання. У класичній моделі коло доростаючої молодшої людини є вчитель, ментор, наділений оцією виховною функцією, тут же маємо жанровий парадокс – тим виховником люд-

ства як більшого середовища і родини чи друзів як локального середовища постає дитина-герой. Часто у власній мандрівці до самоті, власне через пошук радості, вона також виховує і сама себе.

Прикметно, що з точки зору об'єктивної фікційної реальності, обрані герої не вписуються у модель цілком благополучних дітей. Серед факторів, які мали б притлумити радість буття у них – і втрата близьких, і втрата здоров'я, і згасання життя, і відчуженість від світу, чи ще якісь соціально-значущі недомагання, які знижують життєвий й «історичний» статус дитини як суб'єкта дії в історії твору, історії власного життя і навіть хронотопу твору. Однак у результаті, всі герої утримують рівновагу духа, власний центр гармонії як радості попри все, радості понад усе, радості усвідомленої, радості серйозної. Представлені наративи – це динамічні траєкторії пошуку радості, руху до її усвідомлення в собі і навколо, це шлях подолання зовнішньої і внутрішньої деструкції у героїв. Свої складнощі в пошуку сенсів радості є в історії хлопчика Георга, травмованого ранньою смертю батька Яна Улава від страшної хвороби (роман Ю. Гордера «Помаранчева дівчинка»), чи Оскара Шелла (роман Дж. С. Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько»), чий батько загинув 11 вересня під уламками нью-йоркського хмарочоса, чи вмираючої Сесілії (повість Ю. Гордера «У дзеркалі, у загадці»), а чи самотнього Грегуара Дюбоска (повість Анни Гавальди «35 кіло надії»).

Виявляється, цей екзистенціал в конкретному бутті має різні рівні, які у роботі виокремлено і обґрунтовано конкретним текстовим аналізом: радість як моментальна емоція, радість як передочікування, радість к свідомість, радість як гра, радість як самоусвідомлення, радість як порятунок, радість як власне спосіб буття, радість як психологічний катарсис, загалом глобальний екзистенціал, сенси якого взаємодіють із значеннями інших позитивних екзистенціалів – Вірою, Надією, Любов'ю, етичними концептами, що цінують конструктивну людську поведінку.

І усі його сенси і конкретні практичні досвіди скеровані на те, аби розкрити сенс народження і життя: адже народитися, це – «одержати в подарунок увесь світ із сонцем удень, з місяцем та зорями на синьому небі ввечері; з морем, яке набігає на берег, з лісами, такими густими, що вони й самі не знають усіх своїх таємниць, з дивовижними тваринами, що бродять по горах та долах» – так розповідає ангел Аріель дівчинці Сесілії Скутбю із історії Ю. Гордера «У дзеркалі, у загадці» (Кохан, 2020: 160–161). Цей світ приходить через

дар життя, і в життєвій мандрівці варто бачити глибокі позафізичні сенси. Справді, велика наука вдячності життю і світові випромінює із проаналізованих у монографії літературних історій. Омовлені художні практики драматичного, навіть трагічного оптимізму демонструють не лише

новаторський ракурс прочитання світової літературної спадщини, але формулюють рятівний рецепт для нашого світу. У літературознавстві ж – відкривають велику перспективу прочитання національних масивів «творів для дітей», і «творів про дітей» через концепт радості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кохан Р. «Автор – герой – читач»: емоційні максими двох світів у повісті Анни Гавальди «35 кіло надії». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. Харків, 2017. Вип. 76. С. 246–250.
2. Кохан Р. Екзистенційні виміри дому в моделюванні художнього світу повісті Юстейна Гордера «У дзеркалі, у загадці». *Spheres of Culture. Branch of Ukrainian Studies of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin*. Lublin, 2016. Vol. XV. P. 313–321.
3. Кохан Р. «Коли розірветься срібна вервечка з гладенькими перлами...»: символ вічності у повісті Юстейна Гордера «У дзеркалі, у загадці». *Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва «Література. Діти. Час»*. Вип. VI. Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2016. С. 82–87.
4. Кохан Р. Лабіринтами радості: концептуалізація історико-філософського дискурсу. Львів: Друк-Захід, 2018. 106 с.
5. Кохан Р. Онтологія читання: рецепція художнього світу дитинства. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: зб. наук. праць*. Київ: Університет «Україна», 2016. Вип. 33. С. 208–217.
6. Кохан Р. А. Поетологічна парадигма радості у світовій літературі про дітей кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі творів Юстейна Гордера, Джонатана Фоера, Анни Гавальди): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 – література зарубіжних країн. Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Київ, 2018. 20 с.
7. Кохан Р. Пригода Оскара Шелла: реінтерпретація пережитої трагедії (роман Дж. С. Фоера «Страшенно голосно та неймовірно близько»). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки: зб. наук. ст.* Бердянськ: БДПУ, 2016. Вип. XI. С. 212–220.
8. Кохан Р. «Радісна» модель трагічного світосприймання у романі Дж. С. Фоера «Страшенно голосно та неймовірно близько». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2016. Вип. 45. С. 280–291.
9. Кохан Р. «Самість – самотність – усамітнення»: парадокси радості дитинства у повісті Анни Гавальди «35 кіло надії». *Султанівські читання: зб. статей*. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2017. Вип. VI. С. 185–195.
10. Кохан Р. (Само)рецепція дитинства в калейдоскопі поколінь (за повістю Анни Гавальди «35 кіло надії»). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2017. Вип. 46. С. 290–301.
11. Кохан Р. «СТРАШЕННО» та «НЕЙМОВІРНО»: рецептивні максими самотності в романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько». *Науковий журнал «МОВА І КУЛЬТУРА»*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. Вип. 20. Т. II (187). С. 74–80.
12. Кохан Р. Радість пізнання як смислова константа роману Юстейна Гордера «Світ Софії». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство*. Тернопіль: ТНПУ, 2016. Вип. 44. С. 212–217.
13. Кохан Р. Символіка дитинства в художньому світі роману Юстейна Гордера «Помаранчева дівчинка». *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Філологічні науки*. Полтава, 2016. Вип. 23. С. 91–97.
14. Кохан Р. Хронотоп радості у романі Юстейна Гордера «Помаранчева дівчинка». *Вісник Львівського Університету. Серія: іноземні мови*. Львів, 2016. Вип. 24. Ч. 1. С. 120–127.
15. Кохан Р. Читач як реципієнт РАДОСТІ у художньому світі Юстейна Гордера. *Мова і культура: науковий журнал*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. III (183). С. 65–72.
16. Кохан Р. «Як воно: «отримати в подарунок увесь світ?»: Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 320 с.

REFERENCES

1. Kokhan R. «Avtor – heroï – chytach»: emotsiini maksymy dvokh svitiv u povisti Anny Gavaldy «35 kilo nadii» [Avtor – Hero – Reader: emotional maxims of two worlds in Anna Gavaldy's novel «35 kilos of hope»]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Filolohiia*. Kharkiv, 2017, Vol. 76, pp. 246–250 [in Ukrainian].
2. Kokhan R. Ekzystentsiini vymiry domu v modeliuванні khudozhnoho svitu povisti Yusteina Gordera «U dzerkali, u zahadtsi» [Existential dimensions of the home in modeling the art world of Jostein Gaarder's novel «In the mirror in the mistery»]. *Spheres of Culture. Branch of Ukrainian Studies of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin*. Lublin, 2016, Vol. XV, pp. 313–321 [in Ukrainian].
3. Kokhan R. «Koly rozirvetsia sribna vervechka z hladenkymy perlamy...»: symvol vichnosti u povisti Yusteina Gordera «U dzerkali, u zahadtsi» [«When the silver string with smooth pearls breaks...»: a symbol of eternity in the story of Jostein Gaarder's novel «In the mirror in the mistery»]. *Visnyk Tsentru doslidzhennia literatury dlia ditei ta yunatstva «Literatura*.

Dity. Chas». Starobilsk: Vyd-vo DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet im. Tarasa Shevchenka», 2016, Vol. VI, pp. 82–87 [in Ukrainian].

4. Kokhan R. Labiryntamy radosti: kontseptualizatsiia istoriko-filosofskoho dyskursu [Labyrinths of joy: conceptualization of historical and philosophical discourse]. Lviv : Druk-Zakhid, 2018. 106 p. [in Ukrainian].

5. Kokhan R. Ontolohiia chytannia: retseptsiia khudozhnoho svitu dytynstva [Ontology of reading: reception of the artistic world of childhood]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh : zb. nauk. prats.* Kyiv : Universytet «Ukraina», 2016, Vol. 33, pp. 208–217 [in Ukrainian].

6. Kokhan R. A. Poetolohichna paradyhma radosti u svitovii literaturi pro ditei kintsia XX – pochatku XXI st. (na materialy tvoriv Yusteina Gordera, Dzhonatana Foera, Anny Gavaldy): avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.04 – literatura zarubizhnykh krain [Poetic paradigm of joy in world literature about children of the late XX – early XXI centuries, (based on the works of Jostein Gaarder, Jonathan Foer, Anna Gavalda): author's ref. dis. ... Cand. Philol Sciences: 10.01.04 – Literature of foreign countries]. Instytut literatury imeni T. H. Shevchenka NAN Ukrainy. Kyiv, 2018, 20 p. [in Ukrainian].

7. Kokhan R. Pryhoda Oskara Shella : reinterpretatsiia perezhytoi trahedii (roman Dzh. S. Foera «Strashenno holosno ta neimovirno blyzko») [The Adventures of Oscar Shell: A Reinterpretation of a Tragedy (J. Foer's novel «Terribly Loud and Incredibly Close»)]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii : Filolohichni nauky : zb. nauk. st.* Berdiansk: BDPU, 2016, Vol. XI, pp. 212–220 [in Ukrainian].

8. Kokhan R. «Radisna» model trahichnoho svitospriimannia u romani Dzh. S. Foera «Strashenno holosno ta neimovirno blyzko» [«Joyful» model of world view in J. Foer's novel «Terribly Loud and Incredibly Close»]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Literaturoznavstvo.* Ternopil : TNPU, 2016, Vol. 45, pp. 280–291 [in Ukrainian].

9. Kokhan R. «Samist – samotnist – usamitnennia»: paradoksy radosti dytynstva u povisti Anny Gavaldy «35 kilo nadii». Sultanivski chytannia : zb. statei [«Self–loneliness–solitude»: the paradoxes of childhood in Anna Gavalda's novel «35 kilos of hope»]. Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte, 2017, Vol. VI, pp. 185–195 [in Ukrainian].

10. Kokhan R. (Samo)retseptsiia dytynstva v kaleidoskopi pokolin (za povisti Anny Gavaldy «35 kilo nadii»)[Self] reception of childhood in the kaleidoscope of generations (according to the novel by Anna Gavalda «35 kilos of hope»)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Literaturoznavstvo.* Ternopil : TNPU, 2017, Vol. 46, pp. 290–301 [in Ukrainian].

11. Kokhan R. «STRASHENNO» ta «NEIMOVIRNO»: retseptivni maksymy samotnosti v romani Dzhonatana Safrana Foera «Strashenno holosno i neimovirno blyzko» [«SCARY» and «INCREDIBLE»: receptive maxims of loneliness in Jonathan Safran Foer's novel «Terribly Loud and Incredibly Close»]. *Naukovyi zhurnal «MOVA I KULTURA».* Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2017, Vol. 20. № II (187), pp. 74–80 [in Ukrainian].

12. Kokhan R. Radist piznannia yak smyslova konstanta romanu Yusteina Gordera «Svit Sofii» [The joy of knowledge as a semantic constant of Jostein Gaarder's novel «Sophia's World»]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii : Literaturoznavstvo.* Ternopil: TNPU, 2016, Vol. 44, pp. 212–217 [in Ukrainian].

13. Kokhan R. Symvolika dytynstva v khudozhnomu sviti romanu Yusteina Gordera «Pomarancheva divchynka» [Symbolism of childhood in the art world of Jostein Gaarder's novel «Orange Girl»]. *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka. Serii : Filolohichni nauky.* Poltava, 2016, Vol. 23, pp. 91–97 [in Ukrainian].

14. Kokhan R. Khronotop radosti u romani Yusteina Gordera «Pomarancheva divchynka» [Chronotope of joy in Jostein Gaarder's novel «Orange Girl»]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu: serii : inozemni movy.* Lviv, 2016, Vol. 24, Chap. 1, pp. 120–127 [in Ukrainian].

15. Kokhan R. Chytach yak retsypient RADOSTI u khudozhnomu sviti Yusteina Gordera [The reader as a recipient of JOY in the art world of Jostein Gaarder]. *Mova i kultura: naukovyi zhurnal.* Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2016, Vol. 19, Chap. III (183), pp. 65–72 [in Ukrainian].

16. Kokhan R. «Yak vono: «otrymaty v podarunok uves svit?»»: Poetolohichne rozghaduvannia RADISNOI holovolomky: monohrafiia [How is it: receive the whole world as a gift; monograph]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2020, 320 p. [in Ukrainian].